

www.ketab.ir

اساطیر و اساطیرواره‌ها

سیروس شمیسا

www.ketab.ir

سرشناسه: شمیسا، سیروس، ۱۳۲۸ -
عنوان و نام پدیدآور: اساطیر و اساطیرواره ها / سیروس شمیسا.
مشخصات نشر: تهران: هرمس، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: ۶۵۵ ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۶-۲۳۸-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: اساطیر ایرانی
موضوع: اسطوره شناسی
موضوع: اساطیر در ادبیات
موضوع: اسطوره
موضوع: ایران -- دین
رده بندی کنگره: BL۲۲۷۰
رده بندی دیویی: ۲۹۱/۱۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۷۴۲۱۶۳۱

اساطیر و اساطیرواره‌ها

سیروس شمیسا

www.ketab.ir

طراح جلد: حبیب ایلون

چاپ سوم: ۱۴۰۱

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: آیکان

همه حقوق محفوظ است.

تهران، خیابان ولی عصر، بالاتراز میدان ونک، شماره ۲۴۹۳

تلفن: ۸۸۷۹۵۶۷۴

فهرست مطالب

۱.....	پیش‌گفتار.....
۳.....	فصل یکم: دربارهٔ اسطوره.....
۳.....	لغت اسطوره.....
۴.....	تعریف اسطوره.....
۴.....	انسان اسطوره‌اندیش.....
۵.....	انسان امروزی و اساطیر.....
۶.....	اسطوره، خاطره‌ی تاریخی.....
۷.....	اسطوره و افسانه.....
۸.....	باورمندی مردم قدیم.....
۹.....	اساطیر نمی‌میرند.....
۱۵.....	اسطوره‌های نیمه‌مرده یا بی‌هوش.....
۱۶.....	بقایای اساطیری در ذهن.....
۱۶.....	باززایی اساطیر.....
۱۷.....	دگرگونی اسطوره‌ها.....
۱۸.....	تغییر شکل اسطوره.....
۲۰.....	شاخ و بال دادن به اساطیر.....
۲۲.....	غلو در اساطیر.....
۲۳.....	داستان فرهاد و شیرین.....
۲۵.....	یکی از علل تغییر افسانه‌ها.....
۲۵.....	تغییر اسامی و لغات.....
۲۶.....	طرح‌های اساطیری.....
۲۶.....	گاوشی.....
۲۷.....	اشکال کهن اساطیر.....
۲۸.....	به وجود آمدن اساطیر.....
۳۱.....	اساطیر همانندی.....
۳۲.....	اسطوره‌های سیاسی.....
۳۳.....	گرتبه‌برداری اساطیری.....
۳۴.....	اختلاط اساطیر.....
۳۴.....	انتشار اساطیر.....
۳۵.....	عناصر اساطیری جهانی نیست.....

۳۶.....	اسطوره‌های باروری.....
۳۷.....	دین و اسطوره.....
۴۰.....	اسطوره و توهم.....
۴۱.....	برخورد غیرعقلانی.....
۴۲.....	اسطوره و سنت.....
۴۳.....	اسطوره و هنر.....
۴۴.....	اسطوره و علم.....
۴۹.....	اسطوره، پاسخ پرسش‌ها.....
۵۰.....	اساطیر هرملتی با همان ملت سازگار است.....
۵۰.....	باور (ایمان) یا علم (معرفت).....
۵۱.....	تاریخ و اسطوره.....
۵۳.....	آمدن آریایی‌ها.....
۵۷.....	تبدیل رجال اساطیری به تاریخی.....
۵۷.....	اسطوره و طبیعت.....
۵۸.....	اساطیر زمستانی.....
۵۸.....	اسطوره و بیماری زبان.....
۵۹.....	معنا را زبان می‌سازد.....
۶۰.....	ریشه‌شناسی اساطیری.....
۶۳.....	تبدیل مصوت‌ها.....
۶۴.....	کنش اساطیر.....
۶۶.....	افزودن به کنش‌ها و پیام‌های اساطیری.....
۶۶.....	اساطیر، قوانین پیش از عصر مذاهب.....
۶۷.....	کنش خرافات و شبه اسطوره‌ها.....
۶۸.....	نظریات مختلف درباره تعریف و کنش اساطیر.....
۶۹.....	توجیه اساطیری.....
۷۴.....	توجیه.....
۷۵.....	هنر در عصر اساطیر.....
۷۶.....	لوگوس/ میتوس.....
۷۸.....	اسطوره‌شناسی تطبیقی.....
۸۰.....	الاولات.....
۸۱.....	تلخیص مجموعه اساطیر.....
۸۲.....	اسطوره یگانه.....

۸۳.....	منطق و ساختار داستان‌های اساطیری
۸۶.....	روایت اساطیری
۸۸.....	سه کنش
۸۹.....	تمدن‌های ناشناس
۹۰.....	اساطیر پیش از اسلام که به دوره اسلامی رسیده است
۹۶.....	پراکنده شدن اجزای یک اسطوره در اساطیر دیگر
۹۷.....	آثار باستانی
۹۸.....	شامپلیون
۱۰۲.....	تأثیر تمدن‌های باستان
۱۰۲.....	اسطوره‌های بومیان ایران
۱۰۳.....	عیب در قهرمان
۱۰۴.....	در تسخیر اسطوره
۱۰۸.....	اسطوره تراژیک: سقوط از ساحت اسطوره به تاریخ
۱۱۰.....	اسطوره و اسم
۱۱۳.....	فصل دوم: اساطیر و ادبیات
۱۱۳.....	مبانی اساطیری ادبیات
۱۱۶.....	تعبیر جدید و قدیم
۱۱۷.....	نظر نورتروپ فرای در اسطوره
۱۱۸.....	نظری دیگر بر اسطوره
۱۱۹.....	نقد اساطیری
۱۱۹.....	بلاغت
۱۲۲.....	انتقال بلاغت
۱۲۴.....	مجاز
۱۲۴.....	استعاره
۱۲۶.....	استعاره و اسطوره
۱۲۶.....	استعاره
۱۲۹.....	استعاره مفهومی
۱۳۰.....	استعاره سگاکي و اساطیر
۱۳۱.....	ایهام، مهم‌ترین مختصه آثار ادبی
۱۳۳.....	ایهام تناسب اساطیری
۱۳۳.....	سمبل
۱۳۵.....	سمبل‌ها در جهان باستان

۱۳۶	تمثیل اساطیری
۱۳۷	تفسیر سمبلیک متون مذهبی
۱۳۸	کنایات
۱۴۰	معنی‌دار شدن متون در آینده
۱۴۲	ترجمه و فهم متون اساطیری
۱۴۳	جاندار پنداری
۱۴۴	هرمون‌تیک
۱۴۵	آشنایی‌زدایی
۱۴۵	اغراق
۱۴۶	قدرت زبان، عصر سکوت
۱۴۸	نشانه‌شناسی
۱۴۹	معنی و دلالت/شب و سایه
۱۵۰	تخیل‌های مشابه در طی ادوار
۱۵۰	ادبیات آپولوئی/دیونوسی
۱۵۲	روابط اساطیری بین الرجالی
۱۵۶	مغالطه تشبیه
۱۵۷	پارادوکس
۱۵۷	زبان آینده تفکر
۱۵۹	فصل سوم: خدایان
۱۵۹	مفهوم خدا
۱۶۰	معنی لغت
۱۶۰	خدای مخلوق
۱۶۳	نظام ارباب و رعیتی
۱۶۴	خدایان و تحقیر انسان
۱۶۶	آپاسیا
۱۶۷	خدای فلسفی
۱۶۸	تجسد و تجسم خدایان
۱۷۰	انسان خدایی یا اومانیسم
۱۷۱	بغپوران
۱۷۳	بی‌مرگی یا عمر دراز
۱۷۴	خدایان خیر و شر
۱۷۶	ابلیس

پیش‌گفتار

این کتاب در اساس مجموعه یادداشت‌هایی است مختصر که عمدتاً حاصل تأملات من در برخی از اساطیر و اساطیرواره‌ها یا شبه‌اساطیر و زمینه‌های نزدیک به آن‌هاست (و لذا اسم کامل آن تأملاتی در اساطیر و اساطیرواره است). بدین ترتیب همه مطالب اساطیری نیست اما به نحوی به دنیای اسرارآمیز اساطیر مربوط یا نزدیک است. در پانکنویس یادداشت‌هایی را که تحت یک موضوع قرار می‌گرفت کنار هم آوردم اما ممکن است ادامه یکدیگر نباشد. انگیزه یا محرک نوشتن این یادداشت‌ها (نه مقالات) غالباً مسائل روزمره، حوادث، فیلم‌ها، گفت‌وگو با این و آن، خواندن جمله‌یی و مطلبی در متون قدیم و جدید و از این قبیل بوده است. بدیهی است که در مورد مطالب گوناگونی که در این کتاب آمده است می‌توان صفحات بیشتری نوشت یا نظریات متفاوتی مطرح کرد و لذا با برخی از توجیهات من موافق نبود. در مورد درست یا نادرست بودن مطالب به این سخن هرمنوتیک‌ها اشاره می‌کنم که بین متن (موضوع) و تأویل و توجیه شبیه به نسبت مشبه و مشبه به برقرار است، یعنی حداقل یک وجه شبه و ارتباط (و گاهی بیشتر) دارند.

من قصد تألیفی مفصل و جامع نداشتم. در مورد بسیاری از این موضوعات کتب و مقالاتی نوشته شده است. اما من فقط مطالبی را که برایم جالب بود یا تازه بود یا بیشتر مربوط به تاریخ و فرهنگ ایران بود مطرح کردم. باری بیشتر تکیه بر نکته‌ها و نشنیده‌ها بود و گرنه گفته‌ها و شنیده‌ها بسیار است. گاهی عناوین مطرح شده با عناوین و مطالب دیگر همپوشانی دارند یعنی مطلبی تحت چند عنوان مورد بحث قرار گرفته است مثلاً مطالب گرتة برداری اساطیری در دین و اسطوره هم آمده است. یا بحث همسر اول

آدم (لیلیت) هم در فصل خدایان و هم در فصل زنان آمده است. یا بحث آمدن آریاییان علاوه بر فصل اول در فصول دیگری هم مطرح شده است.

معمولاً وقتی سخن از اساطیر ایرانی به میان می‌آید مردم می‌پندارند که اساطیر مربوط به آفرینش، جمشید، ضحاک و امثال این‌ها از کتبی چون اوستا و بندهشن گردآوری شده است. حال آن‌که این اساطیر به صورت زیربنا در فرهنگ و ادبیات فارسی پراکنده شده است و من بیشتر توجهم به آن‌ها بوده است.

در کتاب‌هایی از این دست یکی از منابع سفرها و دیده‌ها و تجربیات مؤلف و مردم است. من منابع گاهی فیلم‌های مستند و مصاحبه‌هایی است که در رادیو و تلویزیون پخش شده است. گروهی محقق و فیلم‌بردار به قبیله‌یی بدوی در گوشه دوردستی از جهان رفته‌اند و گزارشی تهیه کرده‌اند که اگر من خود به آنجا می‌رفتم آن همه اطلاعات کسب نمی‌کردم.

کتابی از این نوع هیچ‌گاه پایانی ندارد. مسلماً من در آینده هم برای خود یادداشت‌هایی فراهم خواهم آورد که می‌تواند جلد بعدی این کتاب باشد. برخی از یادداشت‌های خود را هم به دلایلی نتوانستم در این کتاب بیاورم که امیدوارم روزی این امکان برای من فراهم آید.

موضوع آخر این که هر مطلبی (text) در بافت (context) خود معنی دارد. عمده اشارات و ارجاعات این کتاب به مطالب متون ادبی، مذهبی، تاریخی و حتی ریشه‌شناسی فقط از منظر اسطوره‌شناسی یعنی در ارتباط با فضای اساطیری مطرح شده‌اند و نباید در خارج از این بافت لحاظ شوند تا باعث سوء تفاهم نشوند.

سیروس شمیسا

شهریور ۱۳۹۷